

Hołda-Różiewicz, Henryka

Wkład Polaków w badanie ludów Syberii

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/3, 637-638

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kich i w rodzinnym archiwum Łepkowskiego-wnuka. Teki Paulego są więc z konieczności źródłem podstawowym.

Ale jednak nie jedynym! Toteż z niepokojem czytam, gdy autorka mówiąc o edycji Długosza, na stronie 505 stwierdza stanowczo: „Przy studiowaniu historii tej edycji, jej ogromnego rozgłosu i entuzjazmu, z jakim została przyjęta, zastanawia fakt pominięcia w pracach wydawniczych osoby Augusta Bielowskiego i innych kompetentnych w tej dziedzinie historyków”.

Owszem — zastanawia, tyle że coś całkiem innego: Kwalifikując do druku to zdanie okazano skrajny bezkrytycyzm. Ci inni — Lelewel i Działyński — zmarli nim się druk rozpoczął, ale w stadium przygotowawczym nie tylko nie byli pominięci, lecz właśnie zaczęli współpracować (Działyński nawet porządnie wygrymaszał na łacinę Paulego). Co zaś do Bielowskiego — łączyła go z wydawcami Długosza serdeczna przyjaźń i współpraca: korespondencja Przeddziecki—Bielowski trwała lat przeszło dwadzieścia (1850—1870) i zachowała się (co nie takie znów częste) dwustronnie kompletna: w Ossolineum i w AGAD.

Właśnie Bielowskiemu Przeddziecki proponował napisanie biografii Długosza; projekt upadł, ponieważ (chętny zresztą) kandydat nie chciał — z pobudek koleżeńskich — podbierać tematu Aleksandrowi Batowskiemu, który wcześniej zaczął gromadzić materiały.

Niektóre z tych wiadomości dostępne są także osobom, które nie czytały rękopisów ani wiedzą o ich istnieniu. Wystarczy *Prospekt Dzieł Długosza* oraz liczne drukowane (m. in. w „Bibliotece Warszawskiej” i „Czasie”) sprawozdania z czynności komitetu wydawniczego.

Pani Przygocka jest mało doświadczoną autorką i wdzięczni jej jesteśmy choćby za dobrą inicjatywę wydrukowania korespondencji Łepkowskiego do Paulego. Jednakże wieloletni bibliotekarz i wydawca, jakim jest profesor Antoni Knot, chyba między innymi w tym celu jest redaktorem „Roczników Bibliotecznych” — ażeby służył młodym archiwistom swoją radą i pomocą uważnej lektury dostarczanych sobie maszynopisów.

Abe

WKŁAD POLAKÓW W BADANIE LUDÓW SYBERII

Olbrzymie zasługi Polaków w zakresie badań nad kulturą ludów Syberii są u nas stosunkowo mało znane, a liczne pamiętniki, wspomnienia i relacje z podróży zesłańców polskich i podróżników, przebywających na Syberii już od połowy XVII w., dopiero ostatnio zaczynają być przedmiotem intensywnych badań polskich historyków etnografii. Odkryli oni, że pamiętnikarstwo polskie dotyczące Syberii jest niejednokrotnie doskonałym źródłem do poznania ówczesnej kultury opisywanych ludów, a częstokroć dostarcza o tych ludach najwcześniejszych relacji. I chociaż historia etnografii polskiej nie posiada do dzisiaj syntetycznego opracowania wkładu Polaków w badanie ludów Syberii, można mieć nadzieję, że niedługo to nastąpi. Pozwalają tak sądzić pojawiające się coraz częściej przyczynki, z których kilka zamieściła „Etnografia Polski” — rocznik wydawany przez Instytut Historii Kultury Materialnej PAN.

Artykuł Antoniego Kuczyńskiego *Pierwsza polska relacja o ludach Syberii* (R. 12: 1968, ss. 173—187) przynosi wiadomości o Adamie Kamieńskim-Dłużyku i jego *Diariuszu więzienia moskiewskiego miast i miejsc*. Znajdujemy tu krótką biografię Kamieńskiego-Dłużyka, przypuszczalną trasę jego syberyjskich podróży oraz opisy ludów Syberii (zwłaszcza punktuje autor fakty, które poświadczają inni, późniejsi badacze tego obszaru). Podstawowym źródłem wiadomości o pobycie Kamieńskiego-Dłużyka na Syberii był dla Kuczyńskiego sam *Diariusz*. Nie wykorzystał więc autor materiałów archiwalnych, na które natrafili uczeni radzieccy. Komunikat o znale-

zieniu cennych dokumentów mówiących o pobycie w Rosji Adama Kamieńskiego-Dłużyka zgłosił uczony z Irkucka B. P. Polewoj na polsko-radzieckim sympozjum dotyczącym rosyjsko-polskich kontaktów w dziedzinie geologii i geografii, które odbyło się w Warszawie w dniach od 29 IX — 1 X 1969 roku¹. Na podstawie tych dokumentów znalezionych w Centralnym Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie udało się prześledzić historię przeszło czteroletniej podróży Kamieńskiego-Dłużyka z Moskwy do Jakucka oraz późniejszych prac i podróży zesłańca. W świetle tych dokumentów niepewną wydaje się data jego śmierci w styczniu 1667 r. podana przez Kuczyńskiego, gdyż według nich Kamieński-Dłużyk do września 1667 r. pełnił w Jakucku funkcję nadzorca więziennego, a wrócił do Polski w latach 70-tych XVII wieku. Wobec niewyjaśnienia jeszcze wszystkich szczegółów jego pobytu na Syberii uczeni radzieccy prowadzą nadal poszukiwania archiwalne.

Antoni Kuczyński jest również autorem wnikliwego szkicu *Wkład polskich podróźników do historii etnografii. Relacje Józefa Kopcia o ludach Syberii* (R. 13: 1969 z. 1, ss. 87—128). Sylwetkę tego polskiego szlachcica, żołnierza kościuszkowskiego i generała oraz jego burzliwe dzieje kreśli autor na podstawie jego *Dziennika podróży przez całą wzdłuż Azję [...]*, nielicznych dotychczasowych opracowań, tradycji rodzinnej i dokumentów rodziny. Jest to więc pierwszy pełny szkic biograficzny Józefa Kopcia. Zesłany na Kamczatkę przebywał tam krótko, niemniej jego obserwacje etnograficzne, opisy kultury materialnej, duchowej i społecznej Kamczadłów mają dużą wartość historyczną. *Dziennik* wydany we Wrocławiu w 1837 r. był wówczas interesującą i poczytną lekturą, doczekał się też szeregu wznowień. Dzisiaj stanowi pierwszorzędną źródło do poznania kultury ludu zamieszkującego Kamczatkę, chociaż milczy o nim, podobnie jak o *Diariuszu A. Kamieńskiego-Dłużyka*, wydana w 1966 r. praca S. A. Tokariewa *Istorijska etnografija* uwzględniająca nazwiska innych, polskich i obcych, badaczy wschodniej Azji².

Na ciekawe materiały natknął się religioznawca Henryk Swienko podczas studiów w Archiwum Towarzystwa Geograficznego i Archiwum Akademii Nauk ZSRR w Leningradzie donosząc o swoich odkryciach w artykule *Historia zaginionego rękopisu Wacława Sieroszewskiego* (R. 13: 1969, z. 1, ss. 73—85). Natrafił on na tzw. drugi tom *Jakutów* zawierający materiały etnograficzne zebrane przez Sieroszewskiego podczas jego pobytu na Syberii, a nie wyzyskane w publikacji *Jakuty, opyt etnograficzeskogo issledowanija* z 1896 r. Materiały te uważane były, tak w Polsce jak i w ZSRR, za zaginione, a podstawę do tego sądu stanowiły własne wyznania Sieroszewskiego w przedmowie do II wydania pracy *Dwanaście lat w kraju Jakutów*. Swienko na podstawie znalezionej korespondencji (częściowo zamieszczonej w aneksie do artykułu) dotyczącej tego rękopisu próbuje odtworzyć jego losy, dając jednocześnie szereg ciekawych danych z życia Sieroszewskiego na Syberii. Materiał zawarty w rękopisie zawiera zapisy terenowe z lat 1882—1890 przedstawiające różne warianty tego samego faktu, wizerzenia czy opowiadania, które ze względu na przejrzystość wykładu nie weszły do I tomu pracy o Jakutach. Oceniając wartość tego rękopisu Sieroszewskiego Swienko pisze, że „jest to cenny materiał empiryczny uzupełniający wiedzę o Jakutach. Wartość rękopisu polega także i na tym, że w sposób bezpośredni ukazuje nam warsztat naukowy Sieroszewskiego, technikę zapisu, selektywność zagadnień, ukierunkowanie badawcze i stawianie hipotez” (s. 79).

Henryka Hołda-Róziewicz

¹ B. P. Polewoj, *O pobycie w Rosji Adama Kamieńskiego-Dłużyka, autora pierwszej polskiej publikacji o Syberii (nowe materiały)*. [W:] *Historia rosyjsko-polskich kontaktów w dziedzinie geologii i geografii. Streszczenie referatów*. Warszawa 1969 (Wydawnictwo powielone), ss. 54—57. Por. też sprawozdanie z sympozjum zamieszczone w nrze 1/1970 „Kwartalnika”, ss. 208—214.

² Por. recenzję tej pracy w nrze 2/1968 „Kwartalnika”, ss. 445—448.